

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
CASE – Center for Social and Economic Research

Stefan Kawalec

*Problemy banków zagrażają rozwojowi
gospodarki*

168. seminarium mBank – CASE pt.

**Czy problemy sektora bankowego mogą zahamować proces konwergencji
polskiej gospodarki?**

Warszawa, 18 marca 2021

Prezentacja na podstawie raportu:

„Banki i inwestycje – zagrożenia dla dalszego rozwoju polskiej gospodarki”, Autorzy: Stefan Kawalec i Katarzyna Błażuk
Capital Strategy na zlecenie Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR
Warszawa, styczeń 2021

Link do raportu na stronie FOR:

<https://for.org.pl/pl/publikacje/raporty-for/banki-i-inwestycje-zagrozenia-dla-dalszego-rozwoju-polskiej-gospodarki>

Seminarium mBank-CASE nr 168

Co w epoce post-Covid-19 stanie się z trendem polskiej konwergencji?

1. Proces zmniejszania luki rozwojowej Polski w stosunku do Zachodu trwa nieprzerwanie od roku 1992, gdy zakończyła się transformacyjna recesja.
2. Czy w epoce post-Covid-19 trend ten:
  - przyspieszy?
  - utrzyma się?
  - osłabnie?
  - ulegnie odwróceniu?

=> *Kumulacja zjawisk wokół sektora bankowego grozi zahamowaniem procesu konwergencji*

Sektor bankowy był dotychczas silną stroną polskiej gospodarki

- Jedno ze źródeł sukcesu polskiej transformacji.
- Polski sektor bankowy przeszedł „suchą nogą” światowy kryzys finansowy po roku 2008 i, w przeciwieństwie do sektorów bankowych USA i Europy Zachodniej, nie potrzebował dokapitalizowania przez państwo.
- Polskie banki są technicznie sprawne i nowoczesne. Ich infrastruktura była tworzona często od podstaw w latach 90. XX w. i w XXI wieku, co pozwoliło przeskoczyć etapy w rozwoju technologii (tzw. *leapfrogging*). Polskie banki są generalnie bardziej zaawansowane technicznie niż banki w większości krajów rozwiniętych, w znacznym zakresie korzystające wciąż ze starszych systemów informatycznych.
- Ze względu na relatywnie nieduże rozmiary rynku kapitałowego, polski sektor bankowy pełni zdecydowanie dominującą rolę w finansowaniu gospodarki.

Dziś problemy sektora bankowego stają się zagrożeniem dla rozwoju gospodarki i wzrostu dobrobytu obywateli.

Konsekwencje zakłóceń w funkcjonowaniu sektora bankowego mogą unikać z pola widzenia sterników polityki gospodarczej

1. W tradycyjnych modelach makroekonomicznych sektor finansowy był całkowicie pomijany. Pieniądz traktowano jako czynnik, który automatycznie dostosowuje się do decyzji aktorów ekonomicznych.
2. Ekonomiści zidentyfikowali rozmaite sytuacje, w których zakłócenia w funkcjonowaniu sektora bankowego mają poważne konsekwencje dla gospodarki realnej, m.in. :
  - Negatywny wpływ kryzysu bankowego i zacieśnienia kredytowego na dynamikę gospodarki,
  - Koszty fiskalne kryzysu bankowego,
  - Negatywny wpływ kierowania kredytu do firm „zombie” na dynamikę i poziom PKB.
3. Nie powstały jednak całościowe modele wiążące różne aspekty sektora finansowego z rozwojem gospodarki realnej.
4. W okresie światowego kryzysu finansowego rozpoczętego w 2008 r. wykorzystywane w bankowości centralnej na świecie modele makroekonomiczne nie zawierały sektora finansowego (Na podstawie stwierdzenia Michała Brzozy-Brzeziny, który w latach 2008-2015 kierował Biurem Badań Stosowanych NBP).

Efektywność alokacji kredytu – właściwość systemu bankowego, na którą nie zwracamy uwagi, gdy nie ma z nią problemu

- Banki przyczyniają się do rozwoju gospodarki, gdy finansowana przez nie populacja firm i projektów ma dobre (zagregowane) wskaźniki efektywności.
- Wykorzystywanie kredytu do wspierania firm o znikomej lub ujemnej rentowności przyczynia się do obniżenia przeciętnej produktywności zasobów w gospodarce i stagnacji lub wręcz spadku PKB.
- Przejawem długotrwałego pogorszenia się efektywności alokacji kredytu bankowego jest zjawisko wzrostu populacji tzw. „zombie” – firm o minimalnej lub ujemnej rentowności, które przez lata kontynuują działalność dzięki pobłażliwemu traktowaniu przez banki, bardzo niskim stopom procentowym, pomocy rządowej lub specjalnej ochronie przed wierzycielami.
- Dwa najszerzej analizowane dotychczas w literaturze przypadki znacznego wzrostu udziału firm „zombie” to: Japonia w okresie tzw. straconej dekady lat 1990. oraz Włochy w okresie kryzysu po 2008 r. W obu przypadkach towarzyszyła temu wieloletnia stagnacja gospodarki.
- Wg symulacji Belindy Tracey z Banku Anglii, gdyby banki nie finansowały firm „zombie”, to PKB strefy euro w roku 2014 byłoby o 4,6 proc. wyższe niż w było w rzeczywistości.
- Obawy, że ubocznym skutkiem potężnej interwencji rządów i banków centralnych, wspierającej gospodarkę w czasie pandemii Covid-19, będzie wzrost populacji firm „zombie”.

Radykalna poprawa efektywności alokacji kredytu dla przedsiębiorstw na początku transformacji

1. W 1991 nastąpiła w Polsce zmiana zarządzania bankami i rozpoczęło się przygotowanie ich prywatyzacji.
2. Badania ilościowe polskich przedsiębiorstw w początkowym okresie transformacji (prowadzone przez Briana Pinto z Banku Światowego i ekonomistów z Uniwersytetu Łódzkiego Marka Belkę i Stefana Krajewskiego) wskazują, że:
  - W latach 1990-1991 kredyt bankowy otrzymywały przede wszystkim firmy, którym brakowało pieniędzy ze względu na generowane straty.
  - W roku 1992 nowy kredyt dostawały już przede wszystkim przedsiębiorstwa, które osiągały zyski. Ponieważ nie było subwencji rządowych i banki były w praktyce jedynym źródłem zewnętrznego finansowania, to zmiana zachowania banków miała bezpośredni wpływ na funkcjonowanie firm.
3. Ta poprawa efektywności alokacji kredytu dla przedsiębiorstw stała się jednym ze źródeł nieprzerwanego wzrostu gospodarczego w następnych latach.

Niebezpieczeństwo istotnego obniżenia efektywności alokacji kredytu bankowego w Polsce

Obserwacje z wielu krajów wskazują, że następujące okoliczności sprzyjają pogorszeniu efektywności alokacji kredytu w gospodarce:

1. Zagrożenie, że współczynniki adekwatności kapitałowej banków spadną poniżej wymaganego przez regulacje poziomu.
2. Sytuacja długotrwałego utrzymywania bardzo niskich stóp procentowych.
3. Gdy decyzje kredytowe banków podejmowane są pod wpływem rządu lub nacisków politycznych (co ma miejsce szczególnie w przypadku państwowej własności banków).

Istnieje poważne ryzyko, że wszystkie te okoliczności występować będą w najbliższych latach w polskim sektorze bankowym.

Niebezpieczne zjawiska w sektorze bankowym i jego otoczeniu

1. Spadek rentowności kapitału własnego banków.
2. Bardzo niskie stopy procentowe.
3. Perspektywa strat kredytowych wskutek pandemii.
4. Ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi.
5. Wzrost udziału banków kontrolowanych przez państwo.
6. Wypieranie finansowania bankowego przez środki rządowe kierowane bezpośrednio do przedsiębiorstw.

Rentowność banków

1. Począwszy od 2015 r., rentowność kapitału własnego banków utrzymuje się zarówno poniżej przeciętnej rentowności sektora przedsiębiorstw, jak i poniżej kosztu kapitału własnego.
2. W okresie 2015-2019 główną przyczyną spadku rentowności były wzrost obciążeń fiskalnych i parafiskalnych (wprowadzenie podatku bankowego i wzrost składek na BFG) – czynnik ten odpowiada w tym okresie za ponad 2/3 spadku rentowności w stosunku do roku 2014.
3. Począwszy od roku 2020 pojawiło się lub nasiliło oddziaływanie innych dodatkowych czynników spadku rentowności:
  - Bardzo niskie stopy procentowe.
  - Perspektywa strat kredytowych wskutek pandemii.
  - Ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi.

Bardzo niskie stopy procentowe

- Stopa referencyjna NBP przez 5 lat utrzymywana na niezmiennym poziomie 1,50 proc., po wybuchu pandemii Covid-19 w 2020 roku została obniżona do wysokości **0,10 proc.**
- Bankom trudno jest znaleźć odbiorców dla kredytu, którego marża pokryje podatek bankowy (**0,44 proc.** w skali roku), koszty ryzyka kredytowego i pozwoli jeszcze bankowi liczyć na zarobek.
- Motywuje to banki do inwestowania w papiery skarbowe, wyłączone z podatku bankowego.

Straty kredytowe wskutek pandemii jeszcze się nie ujawniły

- Po II kwartale 2020 r. (w którym polski PKB spadł o 8,2 proc. r/r) przeciętny wskaźnik płynności bieżącej sektora przedsiębiorstw był wyższy niż w latach 2018 i 2019.
- Bardzo dobra sytuacja płynnościowa sektora przedsiębiorstw utrzymywała się także w III i IV kwartale 2020 r.
- Wiele firm, które dziś dzięki tarczom PFR i moratorium kredytowym mają dobre wskaźniki płynności, może za jakiś czas upaść. Ekonomiści Banku Rozliczeń Międzynarodowych w Bazylei Ryan Banerjee i Enisse Kharroubi szacują, że zwykle mija około dwóch lat zanim strukturalne problemy finansowe doprowadzają firmę do upadku. W przypadku pandemii Covid-19 proces ten może być wydłużony m.in. przez bezprecedensowe publiczne wsparcie dla gospodarki i firm, co w krótkim okresie powstrzyma falę upadłości.

Koszty dla sektora bankowego niektórych wariantów dotyczących walutowych kredytów mieszkaniowych

Wariant	Rozstrzygnięcia prowadzące do tego rozwiązania	Koszty wg szacunków UKNF w mld zł
1 Mieszkanie za darmo	Gdy sąd stwierdzi nieważność umowy kredytu i uzna, że roszczenie banku o zwrot wypłaconej kwoty kredytu przedawniło się.	234,0
2 Kredyt za darmo	Gdy sąd stwierdzi nieważność umowy kredytu i uzna, że roszczenie banku o zwrot wypłaconej kwoty kredytu nie jest przedawnione, lecz bank nie może żądać wynagrodzenia za korzystanie z użytych środków finansowych.	101,5
3 Kredyt złotowy z oprocentowaniem wg LIBOR	Gdy sąd stwierdzi nieważność klauzuli indeksacyjnej i uzna, że umowa wiąże strony w pozostałym zakresie.	78,5
4 Kredyt złotowy bez marży	Gdy sąd stwierdzi nieważność umowy kredytu i uzna, że bank może żądać zwrotu wypłaconego kapitału, a także wynagrodzenia za korzystanie z użytych przez bank środków finansowych, jednakże tylko na poziomie wskaźnika referencyjnego WIBOR tzn. bez marży banku.	70,5
5 Kredyt złotowy ze stawką WIBOR i marżą banku	Uгода według propozycji Przewodniczącego KNF	34,5

Udział banków kontrolowanych przez państwo w aktywach sektora bankowego

- Wzrost z 20 proc. w 2012 r. do ponad 40 proc. w roku 2020.
- Nie można wykluczyć, że udział ten będzie się dalej zwiększał, ze względu na:
  - kłopoty kapitałowe niektórych banków,
  - brak perspektyw odzyskania rentowności przez banki,
  - chęć wycofania się z Polski niektórych inwestorów zagranicznych,
  - dążenie rządu do zwiększenia wpływu na politykę kredytową.
- Wzrost udziału banków kontrolowanych przez państwo stwarza ryzyko, że kryteria polityczne zaczną wpływać na decyzje kredytowe.
- Skutkiem tego byłoby pogorszenie efektywności alokacji kredytu bankowego, groźba osłabienia wzrostu gospodarczego i zwiększenia udziału kredytów niespłacalnych.

Wypieranie kredytu bankowego przez subwencje rządowe – Odwrotna dynamika kredytu dla przedsiębiorstw w okresie pandemii w większości krajów UE i w Polsce

Strefa Euro	Polska
Głównym instrumentem pomocy finansowej były gwarancje rządowe dla kredytów bankowych.	Głównym instrumentem pomocy były bezpośrednio subwencje dla firm w ramach „Tarczy finansowej” PFR.
Operacje EBC (TLTRO) pozwalały bankom obniżyć koszt kredytu dla kredytobiorców.	Podatek bankowy silnie motywuje banki do inwestowania w papiery skarbowe, które są wyłączone z tego podatku.
W efekcie, zadłużenie przedsiębiorstw wobec banków wzrosło.	W efekcie, zadłużenie przedsiębiorstw wobec banków zmniejszyło się.

Uwzględniając środki z PFR, w Polsce nastąpił wzrost finansowania zewnętrznego przedsiębiorstw, podobnie jak w innych krajach UE.

Jednakże w naszym kraju kredyt bankowy został w dużym stopniu zastąpiony subwencjami rządowymi.

Niebezpieczne zjawiska w sektorze bankowym i jego otoczeniu

1. Spadek rentowności kapitału własnego banków.
2. Bardzo niskie stopy procentowe.
3. Perspektywa strat kredytowych wskutek pandemii.
4. Ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi.
5. Wzrost udziału banków kontrolowanych przez państwo.
6. Wypieranie finansowania bankowego przez środki rządowe kierowane bezpośrednio do przedsiębiorstw.

Okoliczności sprzyjające obniżce efektywności alokacji kredytu dla firm

		Zjawiska
1	Zagrożenie współczynników adekwatności kapitałowej	1, 2, 3, 4
2	Bardzo niskie stopy procentowe	2
3	Naciski polityczne w polityce kredytowej	5

Dodatkowa okoliczność obniżająca efektywność alokacji finansowania zewnętrznego firm

	Zjawisko
Wypieranie kredytu bankowego przez środki rządowe kierowane bezpośrednio do przedsiębiorstw.	6

Potencjalne skutki kumulacji zjawisk narastających w sektorze bankowym

- Zewnętrzne środki finansowe w nieproporcjonalnie dużym stopniu napływać będą do firm nieefektywnych, a firmy efektywne, mające szanse rozwoju, wzrostu zatrudnienia i inwestycji, będą miały relatywnie trudniejszy dostęp do finansowania.
- Wzrost populacji firm „zombie”.
- Spowolnienie procesu wychodzenia gospodarki z Covidowego kryzysu. Recesje współwystępujące z kryzysem sektora finansowego są średnio blisko dwukrotnie dłuższe niż recesje, w których takiego współwystępowania nie ma.
- Spowolnienie, zatrzymanie lub wręcz odwrócenie trwającego nieprzerwanie od 28 lat procesu konwergencji, czyli zmniejszania luki w poziomie życia między Polską a Zachodem.

Rekomendacje (1)

1. Monitorowanie i publikowanie wskaźników efektywności alokacji kredytu sektora bankowego oraz środków pomocy publicznej dla firm.
2. Uwzględnianie w decyzjach dotyczących polityki monetarnej negatywnego wpływu bardzo niskich stóp procentowych na stabilność sektora bankowego, efektywność alokacji kredytu i ryzyko „zombifikacji” gospodarki.
3. Zniesienie podatku bankowego (ewentualnie tylko w odniesieniu do nowych kredytów lub tylko w odniesieniu do kredytów dla przedsiębiorstw).

Rekomendacje (2)

4. Usunięcie przeszkód podatkowych zniechęcających banki do sprzedaży złych kredytów (NPL – *non-performing loans*) i utrudniających handel długami. W szczególności należy uznawać dyskonto przy sprzedaży NPL za koszt podatkowy, w przypadku, gdy sprzedaż odbyła się w trybie publicznym (z wyłączeniem możliwości nabycia długu przez dłużnika lub podmiot z nim powiązany).

5. Wprowadzenie do systemu prawnego specjalnej procedury pozasądowej umożliwiającej szybką i skuteczną restrukturyzację firm mających perspektywę rentownej działalności, wykorzystującej doświadczenia bankowego postępowania ugodowego z lat 1993-1996. Zgodnie z propozycją przekazaną Rządowi przez Radę Przedsiębiorczości skupiającą główne organizacje pracodawców.

6. Ustawowe uregulowanie kwestii kredytów frankowych i gwarancji dotyczących odpowiedzialności banków wobec konsumentów.

7. Zmniejszenie udziału banków kontrolowanych przez Skarb Państwa w sektorze bankowym.

Dziękuję za uwagę

Stefan Kawalec

skawalec@capitalstrategy.pl

www.capitalstrategy.pl

Seminarium mBank-CASE nr 168

